

16

**Maraş
Müdafaa-i Hukuk
Cemiyeti Başkanı
Mirzazade
Arslan Toğuzata Bey**

**Mirzazade
Arslan Toğuzata Bey,
President
of the Maraş
Defense of Law Society**

Orhan Saydam

Maraş Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Başkanı Mirzazade Arslan Toğuzata Bey

*Orhan Saydam**

Özet

Maraş, Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasının ardından önce İngilizler sonra Fransızlar tarafından işgal edildi. Bu işgallerin en büyük destekçisi şehre geri dönen ve Fransız ordusunda görev alan Ermeniler oldu. Ermenilerin Türklere yönelik saldırılarının artması sonucunda Maraşlılar örgütlenip direnmeye karar verdi. Mustafa Kemal Paşa Maraş direnişini örgütlemesi için Kılıç Ali'yi Elbistan'a gönderdi. Burada Maraş Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti kuruldu. Mirzazade Arslan Bey bu cemiyetin başkanlığına seçildi ve ardından Maraş halkını direniş için örgütledi. Bu çalışmada Maraş millî mücadelesinde önemli bir rol üstlenerek şehrin kurtuluşunun sembol isimlerinden biri hâline gelen Arslan Bey'in biyografisini ortaya çıkarmak amaçlanmaktadır. Arslan Bey'in ailesi, tahsil hayatı ve hangi görevleri yaptığı araştırılacaktır. Bu çalışmada arşiv belgelerinin yanı sıra Arslan Bey'in kendi kaleminden çıkan hatıratı ve çeşitli dergilere verdiği mülakatları kullanılacaktır. Çalışmada ayrıca Arslan Bey'in oğlu Mahmut Toğuz'un bilgisine başvurulacak ve kendisiyle yapılan röportajdan, konuyla ilgili diğer hatıratlardan ve yapılmış araştırmalardan istifade edilecektir.

Anahtar Kelimeler

Maraş, Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti, Arslan Bey, Kılıç Ali

* Tarih Araştırmacısı ve Eğitimci, ORCID: 0009-0005-9598-8991

Mirzazade Arslan Toğuzata Bey, President of the Maraş Defense of Law Society

Abstract

After the signing of the Armistice of Mudros, Maraş was occupied first by the British and then by the French. The biggest supporters of these invasions were the Armenians who returned to the city and served in the French army. As a result of the increase in the attacks of the Armenians against the Turks, the people of Maraş decided to organize and resist. Mustafa Kemal Pasha sent Kılıç Ali to Elbistan to organize the Maraş resistance. The Maraş Defense of the Law Society was established there. Mirzazade Arslan Bey was elected as the chairman of this society, and then he organized the people of Maraş for resistance. In this study, it is aimed to reveal the biography of Arslan Bey, who took an important role in the national struggle of Maraş and became one of the symbols of the liberation of the city. Arslan Bey's family, education life and what duties he did will be investigated. In this study, besides archival documents, Arslan Bey's memoirs and interviews he gave to various magazines will be used. In addition, Arslan Bey's son Mahmut Toğuz will be asked for information, and the interview conducted with him, other memoirs and research on the subject will be used.

Keywords

Maraş, Defense of Law Society, Arslan Bey, Kılıç Ali

1. Giriş

Mondros Mütarekesi'nden sonra Anadolu toprakları İtilaf devletlerince işgale uğramış, bu minvalde Maraş da İngilizler tarafından işgal edilmiştir. Sekiz ay kadar devam eden İngiliz işgali Suriye Anlaşması ile sona ermiş, İngilizler şehri Fransızlara bırakmışlardır. Bu işgallerin en büyük destekçisi şehre geri dönen ve Fransız ordusunda görev alan Ermeniler olmuştur.¹ Fransızların Maraş'a gelirken yanlarında getirdiği Ermeni Lejyonu ve Ermenilerin Fransız işgalinin ilk günlerinden itibaren yapmış oldukları faaliyetler mücadeleyi kaçınılmaz hale getirmiştir. Zafere ulaşmanın tek yolu teşkilatlanarak topyekûn bir mücadeleye girişmektir. Maraşlılar öncelikle kendi mahallelerinde örgütlendiler. Mesela şehrin ileri gelenlerinin Şekerli ve Kayabaşı mahallerinde teşkilatlanmalarının ardından bunlar ve diğer mahallelerde kurulan teşkilatlar birleşip Maraş Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'ni kuruluşunun önemli aşamalarından birini gerçekleştirdiler. Maraş Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin başkanlığına Arslan Bey seçilmiş ve harbin sonuna kadar bu görevi ifa etmiştir. 22 gün gece gündüz süren savaş, Fransızların Maraş'tan çekilmesiyle sonuçlanmıştır. Bu zafer Millî Mücadelenin ilk zaferi olmuş ve bütün Anadolu'ya umut olmuştur.

2. Arslan Bey'in Mensup Olduğu Toğuzataların Kökeni

Rus Çarlığı, XIX. yüzyıl ortalarında Kafkasya'da yaşayan Müslümanlara dini ve etnik sebeplerle baskı uygulamaya başlamıştır. Bu Müslümanların Rus Çarlığına karşı direnişe geçmesine sebep olmuştur. Ancak bu mücadeleler sonunda Kafkasya'da yaşayan Müslümanlar yurtlarını terk edip Anadolu'ya göç etmek zorunda kalmışlardır. Osmanlı Devleti Kafkasya'dan gelen göçmenleri Çeçenlerle Nogayları ayrı tutmak suretiyle "Çerkesler" olarak adlandırmıştır. Osmanlı Devleti bu konuyla ilgili Muhacirin Komisyonu'nu kurmuş, Kafkasya'dan gelenler komisyonun çalışmaları neticesinde Anadolu'nun birçok bölgesine iskân edilmiştir. Çerkes göçmenler 1858'den itibaren Maraş ve civarına da iskân edilmeye başlanmıştır. 1860'da bu göçmenler için Elbistan ve Göksun dolaylarında 20 yeni köy kurulmuştur.²

Kafkasya'nın Osetya bölgesinde bulunan Toğuzatalar ise 1858'de Maraş'a gelmişlerdir. Arslan Bey kendi soyu ve Toğuzatalar için şunları söylemektedir: "Kafkasya'dan göçmüş, lisanları ayrı birçok kavim vardır. Adigeler, Abazalar, Lezgiler, Çeçenler, Cemuguyular,

¹ Maraş Ermenileri şehrin nüfusunun %22'sini oluşturmakta Türklerle aynı mahallelerde yaşamaktaydı. Şehrin ekonomik hayatında önemli rolleri vardı. Zeytun kazasında yaşayan Ermeniler sık sık devlete karşı ayrılıkçı ayaklanmalar çıkarmışlardır. Maraş şehir merkezinde de 1895 ve 1909 yıllarında benzer sebeplerle ayaklanma ve karışıklıklar çıkmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Nejla Günay, *Maraş'ta Ermeniler ve Zeytun İsyanları*, İstanbul: IQ Yayınları, 2007, s. 290-293. Maraş ve Zeytun Ermenilerinin Birinci Dünya Savaşı sırasında Sevk ve İskân Kanunu kapsamında Suriye ve Deyrızor'a göç ettirilmesi hakkında bkz. Nejla Günay, "Ermenilerin Tehcir Edilmesi Kararında Etkili Olan Faktörler ve Maraş- Zeytun Ermenilerinin Tehciri", *Belleten*, Cilt 73, sayı 267, 2009: 555-580.

² Nejla Günay, *Aşiretler Muhacirler Mübadiller ve Mültecilerin İskânı*, İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2021, s. 107-109.

Asetinler daha başkaları ve Şuabatı... Benim mensup olduğum kavim Asetin'dir. Ruslar bu kavme Oset diyorlar. Çeçenler Hiri, Adigeler Kuşka, kendileri ise biz Asetiniz diyorlar. Benim soy adım Tuğlu Öz Ata'dan muhaffef Toğuzata'dır..."³

Kuzey Osetya bölgesinde yer alan Yerhot Kasabası, Toğuzataların yoğun yaşadıkları bir yerdir. ⁴Ailenin bilinen ilk ismi Mirzazade Mesdut Bey'dir. Mesdut Bey Osetya'da kalmış, iki oğlu; Hacı Arslan ve Hasan Beyler maiyetleriyle beraber Anadolu'ya gelmişlerdir. ⁵ Maraş'a yerleşen iki kardeşten Hacı Arslan Ağa Kafkasya'da rütbeli bir subay olup, Maraş'a yerleştikten sonra, vilayet jandarma teşkilatında süvari yüzbaşısı olarak görev alıp Osmanlı Ordusuna girmiştir. Ailenin Maraş'ta tanınmasında önemli bir yeri olan Hacı Arslan Ağa uzun süre Bayazıtlı Mahallesi'nde oturmuştur. Süvari Yüzbaşı Hacı Arslan Ağa bölgenin güvenlik sorumlusu sıfatıyla Kayseri Pınarbaşı- Elbistan arasında yıllarca faaliyet gösteren eşkiyaya yol vermemi ve Çöllo Çetesini imha etmiştir. Bunun üzerine bölgede üne kavuşmuştur. Halkın güvenliğini korumak adına gösterdiği üstün başarı sonucunda kendisine Fındık, Dügünyurdu, Kızılçık, Karaömer gibi köylerden geniş araziler tahsis edilmiştir. Hacı Arslan Ağa'nın Özbaşlar ailesinin evine bitişik konağı, daha sonra varisleri tarafından "Lord" lakaplı Mehmet isminde bir tüccara satılmıştır.⁶ Hacı Arslan Ağa'nın bölgenin namlı şakilerinden Humsî Han ile Demir Lolat'ı yakaladığı anlaşılmaktadır. ⁷ Maraş havalisinde elde ettiği başarılar sonucunda binbaşılığa terfi ettirilen Hacı Arslan Ağa, Zeytun Jandarma Komutanı görevine getirilmek istenmiş ancak Zeytun Ermenilerinin isyanı sebebiyle bu gerçekleşmemiştir.⁸

Hacı Arslan Ağa'nın görev yerleri ve Jandarma Süvari Yüzbaşısı olarak bulunduğu görevler şu şekildedir:

1867-1870 yıllarında; Maraş Vilayeti Jandarma Alay Taburu, 1. Süvari Bölük Ağası Muavini olarak Maraş'ta,

1872-1877 yıllarında; adı geçen taburun, 1. Süvari Bölük Ağası olarak Maraş'ta,

1884-1885 yıllarında; Maraş Sancağı, Elbistan Kazası Aşar Memuru; aynı yıl Zeytun Kazası Sersilahtar olarak, Elbistan ve Zeytun'da,

1888-1890 yıllarında; Vilayet Jandarma 1. Süvari Bölük Yüzbaşısı olarak Elbistan'da

1890-1892 yıllarında; Vilayet Jandarma 1. Süvari Bölük Yüzbaşısı olarak Maraş'ta

1893-1898 yıllarında; Vilayet Jandarma 1. Süvari Bölük Yüzbaşısı olarak Elbistan'da,

1898-1899 yıllarında; Vilayet Jandarma 1. Süvari Bölük Yüzbaşısı olarak Maraş'ta,

³ Bedri Başakıncı, "Büyük Bir Kayıp", 12 Şubat, sayı 8, Maraş: Maraşlı Gençleri Yetiştirme Derneğinin Yıllık Dergisi, 1964, s. 4.

⁴ Toğuzata Rüştü Bozkurt Bey'in torunu Metin Bozkurt ile röportaj, 2021.

⁵ Arslan Bey'in oğlu Mahmut Toğuz ile Röportaj, 2021.

⁶ Metin Bozkurt röportajı.

⁷ Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA). Dâhiliye Mektubi Kalemi (DH.MKT). 1538/52, H-26-12-1305

⁸ BOA. Sadaret Mektubi Mühimme Kalemi (A.)MKT.MHM). 763-32, H-29-12-1309.

1903-1904 yıllarında; Vilayet Jandarma Alayı, Merkez 2. Süvari Taburu, 6. Bölük Yüzbaşısı olarak Maraş'ta görev yapmıştır.

Yüzbaşı Hacı Arslan Ağa, göstermiş olduğu üstün başarılarından dolayı; 27 Kasım 1886'da 4. Derece Mecidiye Nişanı, 21 Mart 1892'de 4. Derece Osmanî Nişanı ile ödüllendirilmiştir.⁹

Hacı Arslan Ağa ile kardeşi Hasan Bey aileleriyle beraber Maraş'tan sonra Fındık Köyü'nü yurt edinmişlerdir. Hacı Arslan Ağa, Maraş ve Elbistan'ın eşraf aileleriyle akrabalıklar kurmuştur. Örneğin Maraş Mücadelesi için son derece önemli bir isim olan Ziyaizade (Zaizade) Hacı Mehmet Emin Efendi ve Maraş eski kadısı Elbistanlı Sinanzade Mehmet Fevzi Efendi, Hacı Arslan Ağa'nın damadıdır. Maraş Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Başkanı Arslan Bey Hacı Arslan Ağa'nın yeğeni Hasanbeyzade Abdullah Bey'in oğludur. Arslan Bey 1883 yılında Elbistan'da dünyaya gelmiştir. O tarihlerde Fındık Elbistan kazasına bağlı olduğu için, Arslan Bey'in resmi evraklarında "Memleketi: Elbistan" ibaresi görülür.¹⁰ Arslan Beyin babası Hasanbeyzade Abdullah Bey de Elbistan'da Jandarma Çavuşu olarak görev yapmış, eşkiya takibinde ve imhasında önemli rol oynamıştır. Abdullah Bey, Elbistan'da Hacı Hamza (Güneşli) Mahallesi'ne yerleşmiştir. Bu yıllarda Arslan Bey, Elbistan Mekteb-i Rüştüyesi'ne devam etmiştir. Nazire Hanım ile evli olan Abdullah Bey'in Arslan Bey dışında, Said ve Mühibe adında iki çocuğu daha vardır. Abdullah Bey, jandarma çavuşu olarak uzun yıllar görev yaptığı Elbistan'da vefat etmiştir.¹¹

3. Arslan Bey'in Tahsil Hayatı ve Polislik Mesleğine Geçişi

Arslan Bey tahsil hayatına Göksun'da başlamış, babasının görevi nedeniyle Elbistan'a yerleşince eğitimine Elbistan Rüştüye Mektebi'nde devam etmiştir. 1895 yılı Eylül ayında; Kur'an-ı Kerim, İlmi Hal ve Tecvid içerikli imtihanla rüştüye kabul edilmiştir. Kardeşi Said ile birlikte kabul edildiği rüştüyenin muallimleri; Mehmet Hilmi, Ömer Lütfi ve Ahmet Nuri efendilerdir. Arslan Bey burada on beş kişilik bir sınıfta tahsiline devam etmiştir.¹² Elbistan Rüştüye Mektebi'nden mezun olduktan sonra yine Elbistan'da medrese tahsiline başlasa da diploma alamamıştır. Bir süre Göksun'da iptidai (ilkokul) öğretmenliği yapmış ancak maaşının yetersizliği sebebiyle öğretmenliği bırakarak iş aramak üzere 1909 yılında Halep'e gelmiştir.¹³ Halep valisi ve akrabası Hâkim İsmail Bey'in ısrarı üzerine polislik için başvuruda bulunmuştur.¹⁴

⁹ Said Öztürk, *Osmanlı Salnamelerinde Maraş Sancağı 1868-1908*, İstanbul: Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 2006, C1, sf. 72-102-140-272-305-362-481-482-570-601-631-669-710-760 / C. 2, sf. 68-118-171-222.

¹⁰ Konuyla ilgili belge örneği için bkz. Ek 2.

¹¹ Mahmut Toğuz Röportajı.

¹² BOA. *Maarif Nezareti Tedrisat-ı İbtidaiyye Kalemî*, (MF.İBT), 48-98.

¹³ Yalçın Özalp, *Maraş Direnişinin Başındaki Serkomiser Ali Bey*, Ankara: Emniyet Genel Müdürlüğü Yayınları, s. 3.

¹⁴ Hâkim İsmail (Bozkurt) Bey: Arslan Bey'in babası ile amca çocuklarıdır. İsmail Bey Halep'te uzun süre hâkimlik yapmış, I. Dünya Savaşı'nda İngilizlere esir düşmüştür. Esaretine Hindistan'da devam etmiş,

Müracaatının ardından, 1 Mart 1910 tarihinde Halep'te resmen göreve başlamıştır. Halep Vilayeti polis memurlarından Osman Ağâh Efendi'nin vefatı üzerine, ondan boşalan komiser muavinliği kadrosuna atanması için müracaat etmiş, yapılan yazılı sınavda başarılı olunca 20 Aralık 1911'de adı geçen kadroya ataması yapılarak komiser muavini olmuştur. Komiser muavinliği görevindeyken 15 Şubat 1911'de mesleki öğrenimini tamamlamak için Beyrut Polis Mektebi'ne kaydolmuş, gerekli dersleri tahsil ettikten sonra "aliyyülala" dereceyle diploma almıştır.¹⁵ Kısa süre sonra Beyrut Vilayeti polis kadrosu komiser muavini olarak ataması yapılmıştır. Bu görevdeyken yapmış olduğu müracaat üzerine yapılan yazılı sınavda başarılı olmuş, rütbesi yükseltilerek; 10 Haziran 1915 tarihli atama kararıyla Beyrut Vilayeti polis kadrosu ikinci komiserliği görevine atanmıştır. 28 Nisan 1916 tarihli bir kararnameyle, görevine ek olarak; Dâhiliye Zabıtlığı ve Beyrut Polis Okulu'nda öğretmenlik yapmasına karar verilmiştir. Trablusşam Sancağı'nın önemi sebebiyle, 1 Ağustos 1917 tarihli atama kararınca adı geçen sancakta ikinci komiserlik görevine başlamıştır. 9 Ekim 1917 tarihinde yapılan yazılı sınav sonucunda ser komiserlik rütbesine terfi etmeye hak kazanmıştır. 10 Ekim 1917'de Trablusşam Sancağı Ser Komiserliği görevine resmen başlamıştır. Arslan Bey bu görevinin yanı sıra, Trablusşam Mutasarrıflığının 17 Temmuz 1918 tarihi itibarıyla, kendisine tevdi ettiği, Aşar Kontrol Memurluğu görevini de üstlenmiştir.¹⁶

4. Arslan Bey'in Maraş'a Gelişi ve Maraş Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinin Kurulması

Arslan Bey Trablusşam Sancağı Ser Komiseri olarak görev yaptığı sırada Mondros Mütarekesi imzalanmış, hemen ardından Anadolu toprakları işgal edilmiştir. Bu süreçte Maraş İngilizler tarafından işgal edilince, Arslan Bey "Doğduğum topraklar işgal altındayken, ben burada duramam!" diyerek 5 Eylül 1919'da Maraş'a dönmüştür. Maraş'a dönme kararı alınca bölgedeki birçok Arap Şeyhi Arslan Bey'i bu fikrinden vaz geçirmeye çalışmış, hatta ona kalması için para teklif etmişlerdir.¹⁷

Arslan Bey Maraş'a gelir gelmez Kayabaşı mahallesinde bir ev kiralayıp bilgi toplamaya başlamıştır. Ermenilerin gittikleri yerlerde vakit geçirip Arapça konuşmak suretiyle kendini gizlemiştir. Hükümete resmi görev için başvurmuş ancak bu talep İttihatçı olduğu gerekçesiyle reddedilmiştir. Bunun üzerine Arslan Bey kendi inisiyatifiyle halkı örgütlemeye başlamıştır. Kayabaşı ve Şekerli mahallelerinin ileri gelenleriyle ayrı ayrı toplantılar yapmış, netice de Maraş Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti kurulmuştur. Cemiyetin başkanlığına Arslan Bey seçilmiş ve çalışmalara başlamıştır.¹⁸ Çeteler oluşturulmuş, Yüzbaşı Çerkes Mahmut Bey'in gayretleriyle silah temin edilerek savaşa hazırlık

kurtulunca Türkiye'ye dönmüştür. Arslan Bey ile beraber aile şeceresi hazırladıkları bilinmektedir. Mahmut Toğuz Röportajı.

¹⁵ Arslan Beyin diploması için bkz. Ek 3.

¹⁶ Özalp, *Maraş Direnişinin Başındaki*, s. 5-8.

¹⁷ Mahmut Toğuz Röportajı.

¹⁸ Yaşar Akbıyık, *Millî Mücadelede Güney Cephesi Maraş*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 1990, s. 150.

yapılmıştır. Bu sırada Kılıç Ali Bey Mustafa Kemal Paşa'nın emriyle Elbistan'a gelmiştir. Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin örgütlenmesini sağlamıştır. Savaş başlayınca diğer bölgelerde de örgütlenmeleri gerçekleştirmek için Pazarcık'a gitmiş ve burada karargâh kurmuştur. Kılıç Ali Arslan Bey ve eşraftan bazı kimselerle burada görüşmeler yapmıştır.¹⁹

Şehrin ileri gelenleri, 21 Ocak günü, işgal kuvvetleri komutanı General Keret tarafından, karargâha davet edilmiş; bazıları tutuklanmıştır. Bu olay üzerine Arslan Bey'in mahalle teşkilatlarına gönderdiği: "Arkadaşlar harp başlamıştır! Allah'ın inayeti Peygamberimizin ruhaniyeti, din kardeşlerimizin fedakârlığı ile her şey göze alınmıştır. Vatanımızın bir fert kalmayınca kadar, düşmana teslim olmayacaktır. Gayret bizden, tevfik Allah'tandır." şeklindeki bildiriyle, savaş başlamış ve 22 gün gece gündüz devam etmiştir.²⁰

Arslan Bey, harbin her safhasında büyük gayretler göstermiş, sonuna kadar Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin reisi olarak savaşı bizzat yönetmiştir.

5. Mücadele Esnasında Arslan Bey'in Rolü ve Önemi

Ermenilerin Türkleri tahrik etmesi sonucunda Sütçü İmam şehirde ilk kurşunu atmış ve düşman askerlerinden bazıları ölmüştür. Bunun üzerine Ermeniler Sütçü İmam'ın bir akrabasını işkence ederek öldürmüşlerdir.²¹ Bütün bunlar şehirde tansiyonu yükseltmiştir. Fransızların yüksek yerlerde ve kiliselerde mevzi alması üzerine Arslan Bey ve Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti, düşmanın ikmal yollarını kesip düşman karargâhlarını abluka altına almayı planlamışlardır. Plan devreye girmeden düşman birlikleri harbe başlamıştır. Arslan Bey teslim olduğu takdirde birçok kişinin tutuklanacağını bildiği için savaşa devam etmeyi uygun bulmuştur.²² Bütün itirazlara rağmen yapılan taarruz neticesinde; Arkbaşı'nda ve kışla çevresinde bulunan işgal kuvvetleri, kışlaya çekilmek zorunda bırakılmıştır. Mercimek Tepe'de tahkimat yapan Fransızlar ise şiddetli ateşe rağmen 8 Şubat 1920'de Mustafa Çavuş²³ tarafından

¹⁹ Yalçın Özalp, *Millî Mücadelenin İlk Zaferi*, Ankara: İkbal Matbaası, 1976, s. 61, Bk. Ek 6.

²⁰ Nejla Günay, "Millî Mücadele'nin İlk Zaferi: Maraş Millî Mücadelesi ve Maraş'ın Kahramanlığı", *İstanbul Üniversitesi Türkiyat Mecmuası*, 29, Millî Mücadele Özel Sayısı, s. 50; Başakıncı, Büyük Bir Kayıp, s. 4. Ayrıca bkz. EK 6.

²¹ Maraş mücadelesi ve önemi hakkında bkz. Erhan Alpaslan, "Maraş Millî Mücadelesinin Sonuçları", *Millî Mücadelenin Güney Cepheleri*. Ed. Nejla Günay ve Fahri Kılıç. Ankara: Cedit Neşriyat, 2. Baskı, 2022, s. 261-274.

²² *Maraş Millî Mücadelesinde Arslan Bey*, haz. Serdar Yakar, Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Belediyesi, 2014, s. 123.

²³ Mustafa Çavuş (Sarıçiçek) Birinci Dünya Savaşı sırasında Osmanlı Dördüncü Ordusu'nda 47. Alay, Üçüncü Tabur, 10. Bölük Çavuşu olarak görev yapmıştı. Burada başarılı çalışmaları, okur-yazar olması ve yerli halkla iletişim kurabilmesi nedeniyle Harp Liyakat Madalyası ile şereflendirilerek Liman von Sanders'in emrine verilir. Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasından sonra memleketi Maraş'a döner ve düşman işgaline karşı kendi mahallesi olan Şekerdere ve yakındaki Acemli Mahallesi'nde halkın Millî Müdafaa Cemiyeti içerisinde örgütlenmesinde görev alır. Acemli Mahallesi'nden Evliya Efendi ile hareket eder. Bedesten ve Taşhan'ın kurtarılmasında aktif rol oynar. Savaşın 14. günü Bedesten kurtarılıp Taşhan'ı kuşattıkları sırada Arasta Cami civarında düşmanın pususuna düşerler. Bu sırada Evliya Efendi

dağıtılmıştır. Mercimek Tepe'nin ele geçirilmesi son derece önemlidir. Şehre hâkim bir bölge olması ve yapılması muhtemel ikmallerin önlenmesi savaşın gidişatını değiştirmiştir.²⁴

Arslan Bey ve arkadaşları Zaizade Hacı Mehmet Emin Efendi'nin evine giderek harp harekâtının detaylarını görüşmüşlerdir.²⁵ Zaizade Hacı Mehmet Emin Efendi'nin Arslan Bey'i desteklemesi sonucunda Maraş halkının zafere olan inancı daha da artmıştır. İlerleyen günlerde Sarıkatiptaze Hasan Efendi'nin evi karargâh olarak kullanılmaya başlanmıştır. Civardan gelen yardımcı kuvvetler Cancık Mağarası'nda savaşa dâhil olmuşlardır.²⁶ Arslan Bey bir yandan kuvvetlerin sevkياتına gayret ederken, bir yandan da Sivas'a raporlar göndererek, Mustafa Kemal ve arkadaşlarını olanlardan haberdar etmiştir. Arslan Bey azim ve kararlılıkla mücadeleye devam etmiş ve Maraşlıların birlik ve beraberliğinin devam etmesini temin etmiştir. Savaşın en zor anlarında umutların tükenmesine müsaade etmemiş, onun kararlılığı savaşma azminin artmasına yol açmıştır.²⁷

6. Arslan Bey'in Millet Vekilliği ve Sivil Hayatı

Maraş'ın işgalden kurtulmasından sonra Arslan Bey, Mustafa Kemal Paşa'nın emriyle büyük bir kuvvet toplayıp Antep savunmasına katıldı. Mustafa Kemal Paşa tarafından, TBMM'ye 1. Dönem Maraş Milletvekili olarak çağrıldı. 17 Mayıs 1920'de Maraş mebusu olarak mecliste göreve başladı. Ancak Maraş Mutasarrıflığı ve Adana Askeri Komutanlığı'nın talebi üzerine, 14 ay izinli sayılarak Güney Cephesi'nde görev yapmıştır. Savaş bittikten sonra tekrar meclisteki görevine dönmüş ve PTT Komisyonu'nda çalışmalar yapmıştır.²⁸ Arslan Bey mecliste yaşadığı bazı sıkıntılar nedeniyle istifa ederek Maraş'a geri dönmüştür. Dönüş yolunda sevgi gösterileriyle karşılaşmıştır. Bazı görüşleri sebebiyle yargılanan Arslan Bey, Mustafa Kemal'in kendisine sahip çıkan bir telgraf göndermesi sonucunda beraat etmiş ama on beş yıl gözetim altında tutulmuştur.²⁹ Arslan Bey, Göksun Meryemçil'de, Pazarcık Arslan Bey Çiftliği'nde ve Göksun Karaahmet

sehit düşer. Cenazesi Acemli Camii avlusuna defnedilir. Mustafa Çavuş bu olaydan çok etkilenir. Ancak savaşmaya devam eder. Maraş'ın kurtarılmasından sonra kendi kurduğu birlikle Antep kuşatmasına katılır. Bu sırada kalbinin hemen üst yanından girip sırtından çıkan bir kurşunla yaralanarak "Gazi" olur. Aylarca hastanede yatar. Bu süre içinde kendisine beş ay izin verilir. Taburcu edildikten sonra Batı Cephesi'nde 42. Alay, Üçüncü Tabur'da görev alarak muharebelere katılır. Bkz. Nejla Günay, "Fransız İşgaline Karşı Maraş Şehir Merkezinde Yürütülen Mücadele ve Maraş'ın Kahramanları", *Millî Mücadelenin Güney Cephesi*. Ed. Nejla Günay ve Fahri Kılıç. Ankara: Cedit Neşriyat, 2. Baskı, 2022, s. 115.

²⁴ F. Rezzan Ünalp, "Birinci Dünya Harbi Sonunda Maraş'ın İtilaf Devletlerince İşgali ve Maraş Savunması", *Gazi Akademik Bakış Dergisi*, Cilt 11, sayı 22, Yaz 2018, s. 208-209.

²⁵ Yaşar Alpaslan ve Serdar Yakar, haz. *Maraş-Fransız Harbi Belgeler- Hatıralar*, Kahramanmaraş: Ukde, 2012, s. 60-61.

²⁶ Siddık Kamer, "Arslan Bey Röportajı, Mücadele Hatıralarım", *12 Şubat Dergisi*, sayı 5, Maraş, 1960, s. 4-5.

²⁷ Mahmut Toğuz Röportajı.

²⁸ Mahmut Toğuz, *Arslan Bey'in Hatıratı (Maraş Kurtuluş Mücadelesi Komutanı)*, Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 2020, s. 10.

²⁹ Mahmut Toğuz Röportajı.

Köyünde bulunan arazilerinde farklı zamanlarda uzun süre çiftçilikle uğraşmıştır. Arslan Bey, 1942'de varlık vergisi mükellefleri arasında yer alınca bazı mülklerini satmış ve vergiyi ödemiştir.³⁰

Arslan Bey hem mecliste hem cephede bulunanlara mahsus, Kırmızı-Yeşil şeritli İstiklal Madalyası ile ödüllendirilmiştir. Arslan Bey birkaç defa evlilik yapmıştır. Bunlardan ilki Halepli olup, Fatma isminde bir kızları olmuştur. Son eşi ise, Maraş Harbinde şehit olan, Ali Ruhi Bey'in kızı Nazmiye Hanım'dır. Bu evlilikten de Ahmet ve Mahmut adında iki çocuğu olmuştur. 7 Haziran 1963 yılında vefat etmiştir.

7. Sonuç

Mondros Mütarekesi'nin hemen ardından başlayan işgaller, Anadolu halkını silahlanmaya ve bağımsızlık mücadelesi vermeye mecbur bırakmıştır. Tam teçhizatlı ordulara karşı bağımsızlık mücadelesi vermek hiç kolay olmamıştır. Maraş Zaferi bu noktada bütün yurda umut olmuştur. Bu zaferde şüphesiz ki Maraş Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Başkanı Arslan Bey'in payı çok büyüktür. Millî mücadele Mustafa Kemal Paşa'nın önderliğinde yürütülmüştür. Arslan Bey de Maraş örgütlenmesi sırasında Mustafa Kemal Paşa'ya bağlı hareket etmiş ve sürekli bilgi verip kendisinden talimat almıştır.

Arslan Bey, millî mücadele sırasında yaşadıklarını öncesini de ele alacak şekilde yazmıştır. Bu, kendisinin o döneme ait bilgileri sonraki nesillere aktarması bakımından büyük bir hizmettir. Arslan Bey, yaşadığı müddetçe Maraş müdafaasında gösterdikleri kahramanlıktan dolayı Maraşlılardan övgüyle söz edip onlarla gurur duyduğunu ifade etmiştir.

³⁰ Mahmut Toğuz Röportajı

Kaynaklar / References

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı

Osmanlı Arşivi Belgeleri (BOA)

Dâhiliye Nezareti Mektubi Kalemi Belgeleri

Sadâret Mektubi Mühimme Kalemi Belgeleri

Maarif Nezareti Tedrisat-ı İbtidaiyye Kalemi

Araştırma ve Tetkik Eserler ile Hatırât ve Anılar

Alpaslan, Erhan. "Maraş Millî Mücadelesinin Sonuçları", *Millî Mücadelenin Güney Cepheleri*. Ed. Nejla Günay ve Fahri Kılıç. Ankara: Cedit Neşriyat, 2. Baskı, 2022: 261-274.

Akbıyık, Yaşar. *Millî Mücadelede Güney Cephesi (Maraş)*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 1990.

Alpaslan, Yaşar ve Yakar, Serdar. Haz. *Maraş-Fransız Harbi Belgeler- Hatıralar*. Kahramanmaraş: Ukde, 2012.

Başakıncı, Bedri. "Büyük Bir Kayıp", *12 Şubat*. Sayı 8, Maraş: Maraşlı Gençleri Yetiştirme Derneğinin Yıllık Dergisi, 1964: 4.

Günay, Nejla. "Fransız İşgaline Karşı Maraş Şehir Merkezinde Yürütülen Mücadele ve Maraş'ın Kahramanları". *Millî Mücadelenin Güney Cepheleri*. Ed. Nejla Günay ve Fahri Kılıç. Ankara: Cedit Neşriyat, 2. Baskı, 2022: 106-123.

Günay, Nejla. "Millî Mücadele'nin İlk Zaferi: Maraş Millî Mücadelesi ve Maraş'ın Kahramanlığı". *İstanbul Üniversitesi Türkiyat Mecmuası*. 29, Millî Mücadele Özel Sayısı, s. 47-74.

Günay, Nejla. *Aşiretler Muhacirler Mübadiller ve Mültecilerin İskânı*. İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2021.

Günay, Nejla. *Maraş'ta Ermeniler ve Zeytin İsyanları*. İstanbul: IQ Yayınları, 2007.

Kamer, Sıddık. "Arslan Bey Röportajı, Mücadele Hatıralarım", *12 Şubat Dergisi*. Sayı 5, Maraş, 1960: 4-5.

Özalp, Yalçın. *Maraş Direnişinin Başındaki Serkomiser Arslan Bey*. Ankara: Emniyet Genel Müdürlüğü Yayınları, yy.

Özalp, Yalçın. *Millî Mücadelenin İlk Zaferi*. Ankara: İkbâl Matbaası, 1976.

Öztürk, Said. *Osmanlı Salnamelerinde Maraş Sancağı 1868-1908*. İstanbul: Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 2006.

Toğuz, Mahmut. *Arslan Bey'in Hatıratı (Maraş Kurtuluş Mücadelesi Komutanı)*. Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi, 2020.

Ünalp, Rezzan F.. "Birinci Dünya Harbi Sonunda Maraş'ın İtilaf devletlerince İşgali ve Maraş Savunması". *Gazi Akademik Bakış Dergisi*. Cilt 11, sayı 22, (Yaz 2018): 205-235.

Yakar, Serdar. Haz. *Maraş Millî Mücadelesinde Arslan Bey*. Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Belediyesi Yayınları, 2014.

Sözlü Kaynaklar

Toğuz, Mahmut, Arslan Toğuzata Bey'in oğlu. Yüksek Ziraat Mühendisi. Görüşme tarihi ve yeri: 21 Mayıs 2022, Göksun Fındık Köyü.

Bozkurt, Metin, Arslan Bey'in amcazadesi I. Dönem Maraş Mebusu Rüştü Bozkurt Bey'in torunu. Emekli. Görüşme tarihi ve yeri: 2022, Ankara.

EK 1. Arslan Bey'in Trablusşam Ser-Komiserlik Yılları (Orhan Saydam Arşivi)

EK 2. Arslan Bey'in Trablusşam yıllarına ait belge. "Memleketi: Elbistan" ibaresi görülmektedir (Orhan Saydam Arşivi)

EK 4. Arslan Bey'in Trablusşam yıllarına ait fotoğrafı ve Trablusşam Aşar Memuru iken kendisine gönderilmiş telgraf nüshası. (Orhan Saydam Arşivi)

EK 5. Arslan Bey ve Kılıç Ali Bey'in Pazarcık'ta yaptıkları görüşme sonrası alınan fotoğraf. (Ayakta sağdan ikinci Arslan Bey). Maraş şehir çatışmaları esnasında düşmanın karargâh olarak kullandığı Abarabaşı Kilisesi (Orhan Saydam Arşivi)

EK 6. Arslan Bey'in yakın akrabası Bedri Başakıncı'nın; "Büyük Bir Kayıp" başlıklı yazısının yer aldığı, 1964 tarihli, 12 Şubat Maraşlı Gençleri Yetiştirme Derneğinin Yıllık Dergisi'nin kapağı ve yazarla Arslan Bey'in fotoğrafı. (O. Saydam Arşivi)

Yazar Hakkında / About Author

Araştırmacı Orhan SAYDAM |

ORCID: 0009-0005-9598-8991

1993 yılında Kahramanmaraş'ın Elbistan ilçesinde dünyaya gelmiştir. Orta okul ve liseyi Elbistan'da tamamladıktan sonra, Mersin Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nden mezun olmuştur. 2019-2022 yılları arasında Elbistan Şehir Müzesi Etnografya Bölümü kurucu danışmanlığı yapmıştır. 2022 yılından itibaren tarih öğretmenliği yapmaktadır. Kahramanmaraş ile ilgili 700 civarında fotoğraf, 1200 civarında belge ve 200 civarında el yazmasından oluşan bir arşiv kitaplığı bulunmaktadır. Araştırma yazıları başta *Elbistanın Sesi* gazetesi olmak üzere mahalli gazete ve dergilerde yayımlanmıştır. "Elbistan Geleneksel Kıyafet Kültürü", "Tarihte Meydana Gelen Maraş (Elbistan) Depremleri", "Ord. Prof. Mükrimin Halil Yinanç ve Ailesinde Yetişen İlim Adamları", "Elbistan ve Civarında Bulunan Tarihi Yapılar", "Mühür ve Elbistan'da Kullanımı" başlıklarıyla birçok makalesi yayımlanmıştır. Kahramanmaraş'ta çıkarılan Evvelahir ve Salkım Söğüt gibi dergilerde yazılar yazmaktadır. "Maraş Mücadelesi'nde Elbistan ve Milis Kuvvetler" isminde kitapçık şeklinde yayınlanan bir eseri mevcuttur. Hece ve aruz ile yazmış olduğu şiirlerinden oluşan bir eseri, "Elbistan İlmiye Tarihi" adlı bir eseri ve "Elbistanlı Nakiboğulları ve Şair Adil Soydan" isimli bir eseri de baskıya hazırlanmaktadır.

Lecturer Orhan SAYDAM |

ORCID: 0009-0005-9598-8991

He was born in 1993 in the Elbistan district of Kahramanmaraş. After completing secondary and high school in Elbistan, he graduated from Mersin University, Faculty of Science and Literature, Department of History. Between 2019-2022, he was the founding consultant of the Ethnography Department of Elbistan City Museum. Since 2022, he has been a history teacher. He has an archive library comprising around 700 photographs, around 1200 documents and around 200 manuscripts about Kahramanmaraş. His research articles have been published in local newspapers and magazines, especially Elbistan Sesi Newspaper. "Elbistan Traditional Clothing Culture", "Maraş (Elbistan) Earthquakes in History", "Ord. Prof. Mükrimin Halil Yinanç and Scientists who grew up in his family", "Historical Buildings in and around Elbistan", "Seal and Its Use in Elbistan" Many of his articles have been published. He writes articles in magazines such as Evvelahir and Salkım Söğüt published in Kahramanmaraş. He has a work published in a booklet titled "Elbistan and Militia Forces in the Maraş Struggle". A work consisting of his poems written in syllable and aruz, a work titled "History of Elbistan İlmiye" and a work titled "Nakiboğulları of Elbistan and Poet Adil Soydan" are being prepared for printing.